

„Qui fut tout...”

BUDA BÉLA (1939–2013)

Vannak emberek, akik haláluk után válnak legendává – Buda Béla már életében az volt. Mindazok, akik ismerték, számos történetet őriznek rendkívüli tehetségéről. Ezek közé tartozik az is, amit egyszer Polcz Alaine-től hallottam. Ő fiatalon, pályafutása elején találkozott az akkor még iskolás Buda Bélával, akiről utána azt mondta: „Ez a gyerek nemzeti kincs.”

Buda Béla életműve igazolta ezt a véleményt. Tizenegynéhány nyelven beszélt, a szakirodalmakat eredeti nyelven olvasta, amikor külföldön járt, az adott ország nyelvén tartott előadásokat. „Aki tud oroszul, annak a szlovák már nagyon könnyű” – mondta egyszer. Elsajátította a gyorsolvasás képességét. Egyszer a Magatartástudományi Intézet folyosóján találkoztunk, 7-8 könyv volt nála – mint mondta, ezek a hétvégi olvasnivalói. „Nem az olvasás tart sokáig, hanem a memorizálás” – tette hozzá. Egyfajta élő könyvtárként tárolta el emlékezetében az elolvasott könyveket.

Ennek a felfoghatatlanul hatalmas ismeretanyagnak azonban nemcsak őrzője, hanem szintetizálója is volt. Az elolvasott könyvekről először recenziókat készített, gyakran tudománytörténeti kontextusba helyezve a könyvet, s rámutatva más művekkel való összefüggésekre. S amikor már egy-egy területről önmaga mércéje szerint is eleget tudott, az ismereteket egy-egy tanulmányban, könyvfejezetben, könyvben szintetizálta.

Publikációs teljesítménye lenyűgöző. Saját becslése szerint írásainak száma ezer körül lehet – persze, tette hozzá, nem számítva ebbe a recenziókat, konferenciabeszámolókat, könyvek elő- vagy utószavait... Hetvenedik születésnapjára magam igyekeztem megszerezni publikációs listáját, ám a teljesség elérhetetlen volt. Mivel publikációs múltja jóval az elektronikus adatbázisok kialakítása előtt kezdődött, legtöbb írása csak számos könyvtár anyagainak átlapozásával lenne megtalálható. A feladat nagyságának érzékeltetésre egyetlen apró történet: Buda Béla egy alkalommal a *ReumaInfo* című lap néhány példányát adta át nekem, amiben néhány újabb tanulmánya jelent meg. Vajon kinek jutna eszébe ezt a folyóiratot lapozgatni, ha egy pszichiáter publikációit szeretné összegyűjteni...?

Emberek százainak adott, küldött szakmai anyagokat. Amit elolvasott, arra gyakran nem volt már szüksége többé (hiszen megjegyezte), ezért inkább továbbadta. Egyszer egy vidéki addiktológiai gondozó orvosa mond-

ta: „Hát ki vagyok én, hogy a nagy Buda Béla személyesen ír nekem levelet és elküldi a legújabb addiktológiai tanulmányokat?”

Összegyűjteni is sok lenne mindazokat a területeket, amelyekkel Buda Béla foglalkozott, amelyekről publikált. Pszichoterápia, szexológia, szuicidológia, addiktológia, kommunikációelmélet, közösségfejlesztés, egészségpromóció, mentálhigiéné, krízisellátás, önsegítés, szervezetelemélet, szociálpszichológia, devianciakutatás – csak néhány terület azok közül, ahol ő közvetítette a legújabb ismereteket, s olyan új utakat, irányokat mutatott, amelyek Magyarországon még ismeretlenek voltak. A 70. születésnapjára készült tiszteletkötet ezért kapta a *Polihistória* címet: egy polihisztor életének története rajzolódik ki belőle.

Munkái számos terület alapműveivé váltak. A szocialista időkben, amikor a pszichoanalízis egyfajta szitokszónak számított, Buda Béla könyvet készített a pszichoanalízis modern irányzatairól, ami a hazai pszichoterápiás életben messzire ható változásokat indított el. Legendás alapmű a *Közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei* című könyve is, ami több egyetemen kötelező irodalom, s amit a hallgatók a cím kezdőbetűi alapján már csak KEKSZ-ként emlegetnek. *Empátia* című könyve nemcsak a szakmai közönséghez jutott el, hanem nagy társadalmi figyelmet is kapott.

Az újabb ismereteket gyakran önmaga által alapított vagy szerkesztett folyóiratokban is közvetítette. Három folyóiratot alapított (*Psychiatria Hungarica*, *Pszichoterápia*, *Szenvedélybetegségek*), amelyek jelenleg is a szakma vezető lapjai, s számos további folyóiratnak volt szerkesztőbizottsági tagja – közte lapunknak, a *Mentálhigiéné és Pszichoszomatikának*, valamint a *Kharón* című tanatológiai folyóiratnak is. Ez utóbbi lapok egykori szerkesztőjeként azért is szerettem Buda Bélával együtt dolgozni, mert mindig rendkívüli gyorsasággal válaszolt a felkérésekre, küldte el véleményeit, írásait.

Számos szakmai terület elismert szakértőjeként az elmúlt évtizedekben több intézmény vezetésével is megbízták. Pályafutása során igazgatója volt a Nemzeti Egészségvédelmi Intézetnek, a Nemzeti Drogmegelőzési és Módszertani Kutatóintézetnek, az Országos Alkoholológiai Intézetnek. Igazgatóhelyettese volt a Semmelweis Egyetem Magatartástudományi Intézetének, ahol többek között egy új tantárgy, az orvosi kommunikáció oktatásának alapjait rakta le. Alapítója volt a Károly Egyetem Kommunikáció Tanszékének. Munkásságának elismeréseként 2004-ben megkapta a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje polgári tagozata kitüntetését, 2009-ben pedig a Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje kitüntetését.

Meglepő, hogy saját életét mégsem érezte eredményesnek. Önéletrajzában így ír: „Soha nem lettem köznapi értelemben sikeres, nem lettem közismert és népszerű sem (még szűkebb körökben sem).” „Cyranóval együtt én is ráírathatnám a sírkövemre: »qui fut tout et qui ne fut rien.«”

(Ez utóbbi idézetet Ábrányi Emil így adja vissza *Cyrano*-fordításában: „Mind-en volt és semmi sem!”)

Aki ismerte őt, tudja, hogy Buda Béla mindezt nem depresszíven, ha-nem egyfajta rezignáltsággal és öniróniával élte meg. (Önéletrajzának vé-gén pl. azt írja, hogy elégedett, mint Ivan Gyenyiszovics.) Honnan ered ez az elégedetlen elégedettség? Hiszen a külvilág számára Buda Béla sikeres, közismert, akit sokak szeretete vett körül. Az utóbbi évtizedekben minden-hol vezető pozícióban volt, publikálását senki sem gátolta, sőt, gondola-tait több mint ezer írásában fejthette ki, szakmai szervezetek tucatjainak vezető tisztviselőjeként és szakmai folyóiratok szerkesztőjeként ráhatása lehetett a számára fontos területek fejlődésére. Mi az oka hát ennek a ke-serűségnek?

Halála után egy TV-interjúban Bagdy Emőke azt mondta róla, hogy Buda Béla olyan zászlóvivő volt, aki mögött nem volt tábor, mert olyan messze járt előttünk. Talán ez lehet Buda Béla elégedetlenségének a kulcsa: mindenki másnál jobban ismerte az irányt, mire azonban mások is oda-értek, addigra ő már nem volt ott. Az általa elindított változások tempó-ja számára túl lassú volt, s a gondolkodása is távlatibb volt annál, hogy a megvalósítás babramunkájában örömet találjon. Mindez folytonos elége-detlenséget szülhetett, aminek a hozadéka az, hogy Buda Béla egy újabb terület felé fordult – s ezáltal egy-egy újabb szakma alapjait rakta le. Buda Bélának így nem életműve van, hanem életművei. Sírfelirata ezért inkább röviden ez lehetne: „Qui fut tout...”

Pilling János

Semmelweis Egyetem, Magatartástudományi Intézet,
Budapest